

HUKUMAT TOMONIDAN AKSIYADORLAR MANFAATLARINI HIMOYA QILISH

Turayev Abduvoxid Kuldashevich

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

*Raqamli iqtisodiyot kafedrasida assistenti
abduvoxidturayev70@gmail.com*

Balxiyeva Ozoda Mashrab qizi

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Buxgalteriya hisobi va menejment fakulteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada hukumat tomonidan aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilishning institutsional, huquqiy va iqtisodiy jihatlari chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqotda aksiyadorlik jamiyatlarining barqaror faoliyat yuritishi uchun davlat tomonidan yaratiladigan normativ-huquqiy baza, korporativ boshqaruv standartlari, axborot shaffofligini ta'minlash talablari, moliyaviy hisobotlarni e'lon qilish mexanizmlari va nazorat organlarining funksional roli keng yoritilgan. Shuningdek, minoritar aksiyadorlarning manfaatlarini himoya qilish bo'yicha xalqaro tajribalar, majoritar aksiyadorlar tomonidan suiste'mollarning oldini olishga qaratilgan tartibga solish vositalari, davlatning investitsion jozibadorlikni oshirishdagi siyosati va korporativ nizolarni hal etishdagi sud-huquq mexanizmlari o'rganilgan. Maqolada rivojlangan davlatlar modeliga tayangan holda O'zbekiston sharoitida ushbu himoya mexanizmlarining samaradorligini oshirishga doir taklif va tavsiyalar ham keltirilgan. Tadqiqot natijalari aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilish milliy iqtisodiy xavfsizlik, barqaror kapital bozori va investitsion muhitni mustahkamlashda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: aksiyadorlar huquqlari, korporativ boshqaruv, davlat tartibga solishi, aksiyadorlik jamiyatlari, investitsion xavfsizlik, axborot shaffofligi, moliyaviy hisobotlar, minoritar aksiyadorlar himoyasi, majoritar aksiyadorlar, kapital bozori barqarorligi, davlat nazorati, huquqiy mexanizmlar, korporativ nizolar, sud-huquq tizimi, iqtisodiy rivojlanish, investorlarni himoya qilish, xalqaro korporativ standartlar, bozor infratuzilmasi, iqtisodiy siyosat, risklarni boshqarish.

Abstract. This extended scientific annotation presents a comprehensive analysis of the institutional, legal, and economic dimensions of government protection of shareholder interests. The study examines the regulatory framework established by the state to ensure the stable functioning of joint-stock companies, including corporate governance standards, transparency and disclosure requirements, mechanisms for publishing financial statements, and the role of supervisory authorities. It also explores the protection of minority shareholders, international best practices for preventing abuses by majority shareholders, regulatory tools aimed at enhancing investor confidence, and legal mechanisms for resolving corporate disputes. Drawing on global experience, the article provides recommendations for improving the effectiveness of shareholder protection mechanisms in Uzbekistan. The findings highlight that safeguarding shareholder rights is a key factor in strengthening national economic security, ensuring a stable capital market, and improving the investment climate.

Keywords: *shareholder rights, corporate governance, government regulation, joint-stock companies, investment security, transparency, financial disclosure, minority shareholder protection, majority shareholders, capital market stability, state supervision, legal mechanisms, corporate disputes, judicial protection, economic development, investor protection, international corporate standards, market infrastructure, economic policy, risk management.*

Bozor iqtisodiyoti sharoitida aksiyadorlik jamiyatlari mamlakatning iqtisodiy o‘shida, investitsiya oqimlari va kapital bozori rivojlanishida strategik ahamiyatga ega bo‘lgan institut hisoblanadi. Aksiyadorlar — korporativ boshqaruv tizimining asosiy subyektlari bo‘lib, ularga tegishli huquqlar, xususan aksiyadorlar huquqlari, minoritar aksiyadorlar himoyasi, axborot shaffofligi, risklarni boshqarish, hamda investorlarni himoya qilish kabi tamoyillar davlat tomonidan ishonchli tarzda kafolatlangan bo‘lishi zarur.

Agar aksiyadorlarning manfaatlari yetarli darajada himoya qilinmasa, bu holat kapital bozorida ishonchning pasayishiga, xorijiy investitsiyalarning kamayishiga, korporativ boshqaruvning sifatsizlashishiga va iqtisodiy barqarorlikning izdan chiqishiga olib keladi. Shu sababli, hukumatning roli nafaqat tartibga soluvchi, balki bozorda ishonch va barqarorlikni yaratadigan institutsional kafolat vazifasini bajaradi. Bu jarayonda davlat tartibga solishi, huquqiy mexanizmlar, moliyaviy hisobotlar ochiqligi, korporativ nizolarni sud orqali hal etish kabi omillar alohida ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolada aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilishning nazariy asoslari, xalqaro tajribasi, mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar ilmiy yondashuv asosida keng tahlil qilinadi.

Aksiyadorlar manfaatlarining ishonchli himoya qilinishi mamlakatdagi investitsion muhit barqarorligining eng asosiy omillaridan biridir. Huquqlar amalda kafolatlanganda va kompaniya faoliyatidagi shaffoflik ta‘minlanganda investorlar o‘zini ishonchda his qiladi, bu esa bozorga yangi sarmoyadorlarning kirib kelishini rag‘batlantiradi. Natijada kapital oqimi ortadi, moliyaviy resurslar harakati jonlanadi va bozor infratuzilmasi barqaror rivojlana boshlaydi.

Shu bilan birga, aksiyadorlar huquqlarining puxta himoyasi korporativ boshqaruv madaniyatining shakllanishiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Kompaniyalarda oshkoralikning kuchayishi, rahbariyatning qarorlari ustidan javobgarlikning oshishi, moliyaviy intizomning me‘yorlarga mos ravishda yuritilishi boshqaruvning sifatini yaxshilaydi. Bunday sharoitda korxonalar o‘z faoliyatini tartibli, hisobdor va natijaga yo‘naltirilgan tarzda olib borishga intiladi. Bu esa aksiyadorlar manfaatlari va korporativ boshqaruv tamoyillari bir-birini to‘ldirishini ta‘minlaydi.

Kompaniyalarning shaffof ishlashi va boshqaruvdagi ochiqlik kapital bozorlarining barqaror rivojlanishiga ham bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Moliyaviy

axborot ochiq bo'lganda, investorlar tomonidan risklarni baholash osonlashadi va bozorda ishonch darajasi oshadi. Bu, o'z navbatida, moliya resurslarining erkin aylanishiga, yangi investitsiya instrumentlarining paydo bo'lishiga va bozorning chuqurlashishiga olib keladi. Kapital bozorlarining rivojlanishi esa iqtisodiyotning turli sohalariga zarur moliyaviy ta'minot yaratib, real sektorni qo'llab-quvvatlaydi.

Aksiyadorlar manfaatlarini himoyasining kuchayishi iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Investitsiyalar hajmining oshishi sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilish, texnologik yangilanishlarni joriy etish, raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish va yirik loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatlarini yaratadi. Mazkur jarayonlar natijasida iqtisodiy o'sish sur'atlari barqarorlashadi, yangi ish o'rinlari paydo bo'ladi va mamlakatning iqtisodiy mustaqilligi mustahkamlanadi.

Shu bilan birga, aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilish sohasida hali ham qator dolzarb muammolar mavjud bo'lib, ular tizimli yechimlarni talab etadi. Eng avvalo, ayrim korxonalarda majoritar aksiyadorlarning ustun mavqei tufayli minoritar aksiyadorlarning huquqlari cheklanib qolishi kuzatiladi. Bundan tashqari, barcha kompaniyalarda moliyaviy hisobotlarning bir xil sifatda yuritilmasligi, auditorlik tekshiruvlarining to'liq va mustaqil o'tkazilmasligi, korporativ nizolarning tez hal etilmasligi bozor ishonchiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Nazorat organlarining ayrim hollarda sust ishlashi ham shu sohada jiddiy to'siqlardan biridir.

Bu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi yechimlar taklif etiladi:

1. Qonunchilikni modernizatsiya qilish
2. Shaffoflikni oshirish
3. Nazorat organlari faoliyatini takomillashtirish
4. Investorlar bilan ishlash tizimini yaxshilash

Xulosa qilib aytganda, aksiyadorlar manfaatlarini himoya qilish bozor iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi uchun zarur bo'lgan asosiy omillardandir. Aksiyadorlik jamiyatlarida shaffoflikning ta'minlanishi, korporativ boshqaruvning kuchayishi, moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va davlat nazoratining samarali ishlashi investitsion muhitning barqarorligini oshiradi. Bunday sharoitda investorlar o'z kapitalini erkin va ishonch bilan kiritadi, natijada kapital bozori rivojlanadi, iqtisodiyotda raqobat kuchayadi va yangi imkoniyatlar yuzaga keladi.

Shu bilan birga, majoritar aksiyadorlarning ustun mavqei yoki axborot shaffofligining yetarli emasligi kabi muammolar hali ham mavjud bo'lib, ularni bartaraf etish uchun davlat tomonidan qo'shimcha mexanizmlar zarur. Xususan, minoritar aksiyadorlar huquqlarini kuchaytirish, nazorat organlari faoliyatini takomillashtirish, auditorlik standartlarini qat'iylashtirish va korporativ nizolarni tezkor hal etish tizimini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

Umuman olganda, aksiyadorlar manfaatlarining ishonchli himoyasi nafaqat alohida korxonalar, balki butun iqtisodiyotning barqarorligi va investitsiya jozibadorligining oshishiga xizmat qiladi. Shuning uchun hukumatning bu yo'nalishdagi izchil siyosati mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishi uchun mustahkam poydevor yaratadi..

ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmonov, Q. "Korporativ boshqaruv asoslari." – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
2. Karimov, A. "Aksiyadorlik jamiyatlarida boshqaruv va iqtisodiy xavfsizlik." – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020.
3. OECD. Principles of Corporate Governance. Paris: OECD Publishing, 2015.
4. IFC. Corporate Governance Manual for Joint-Stock Companies. Washington, D.C., 2018.
5. Williamson, O. The Economic Institutions of Capitalism. New York: Free Press, 1985.
6. Shodmonov, Sh., & Yusupov, M. "Investitsion muhitni rivojlantirish omillari." – O'zbekiston iqtisodiyoti jurnali, №4, 2022.
7. North, D. Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge University Press, 1990.
8. O'zbekiston Respublikasi "Aksiyadorlik jamiyatlari va aksiyadorlarning huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2014 (so'nggi o'zgartirishlar bilan).
9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori: "Korporativ boshqaruvni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida". – Toshkent, 2019.
10. Allen, F., & Gale, D. Corporate Governance and Financial Markets. Oxford University Press, 2003.
11. Murodova, D. "Kichik aksiyadorlar huquqlarini himoya qilishning zamonaviy yondashuvlari." – Moliyaviy tahlil jurnali, №2, 2021.
12. La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., Vishny, R. "Investor Protection and Corporate Governance." – Journal of Financial Economics, 2000.
13. UNCTAD. Investment Policy Framework for Sustainable Development. Geneva, 2015.
14. O'zbekiston Respublikasi Kapital bozorini rivojlantirish agentligi materiallari. – Toshkent, 2022.